

Nil Deltasında Solmuş Bir Çiçek: Hypatia

Received/Geliş: 08/05/2017
Accepted/Kabul: 09/07/2017

Gonca YAŞAR*

Öz

Hypatia, M.S. 370(?) yılında İskenderiye’de doğmuştur. İlk kadın matematikçidir. Aynı zamanda astronom ve filozoftur. İskenderiye’de yaşadığı dönemde en eğitilmiş kişi ve aynı zamanda matematikçi olan Theon’un kızıdır. Hypatia eğitimini tamamlamak için Atina’ya giderek Platonculuk okulundan dersler almıştır. Eğitimini tamamlayıp İskenderiye’ye dönerek üniversitede matematik ve astronomi üzerine dersler vermeye başlamıştır. Hypatia’nın öğrencileri arasında İskenderiye Valisi Orestes de bulunmaktadır ve Hypatia ile Orestes yakın arkadaştır. Orestes, Hypatia’ya bilimsel konularda danışmaktadır. Hypatia, Ptolemy’nin *Almagest* adlı eseri üzerine bir derleme, Diophantus’un *Arithmetica*, Apollonius’un *Konikler* eseri üzerine yorumlamalarda ve katkılarda bulunmuştur. Cyril’in İskenderiye başpiskoposu olmasıyla birlikte İskenderiye’de Hristiyan paganlar toplumunda baskın konuma gelmişlerdir. Bu durumu kullanmak isteyen Cyril, dini gücünü siyasi güçle birleştirmek istemiş ve Orestes’in yerini almak istemiştir. Orestes’in buna şiddetle karşı çıkmasının arkasında ise tüm dinlere bilmesine rağmen herhangi bir dine mensup olmayan ve Orestes’in de yakın arkadaşı olan Hypatia’yı sorumlu olarak görmüştür. Cyril halkı Hypatia’ya karşı kışkırtmaya başlamıştır. Halkın galeyana gelmesiyle Hypatia, Hristiyan paganlar tarafından taşlanarak linç edilmiştir. Eserleri ise İskenderiye kütüphanesinde çıkan yangında yok olmuştur. Bu sebeple günümüze kadar ulaşan eseri bulunmamaktadır. Hypatia’nın bilim uğruna kurban edilmesi pek çok sanatçıya ilham kaynağı olmuştur. Adına şiirler yazılmış, linç edilme anı resmedilmiş ve 2009 yılında Hypatia’nın hayatını konu alan “Agora” isimli bir film yapılmıştır. Hypatia verimli sayılabilecek yaşta katledilmeseydi hem bilime daha fazla katkısı olabilecekti hem de eserlerinin günümüze ulaşması ve böylece bilimin ilerlemesi daha kolay sağlanabilecekti.

Anahtar kelimeler: Hypatia, Theon, Matematik, Astronomi

* Öğ. Gör., Giresun Üniversitesi, Eynesil Kamil Nalbant Meslek Yüksekokulu, Finans- Bankacılık ve Sigortacılık Bölümü, goncazerig@gmail.com

A Faded Flower at the Nile Delta: Hypatia

Abstract

Hypatia was born in A.C. 370(?) in Alexandria. She is the first woman mathematician. She is also astronomer and philosopher. She is the daughter of Theon who is the most educated man in Alexandria during his life. Hypatia has lessons on Platonism in Athens. She goes back to Alexandria after she completed her education and teaches maths and astronomy in Alexandria. One of her students is Orestes who is the governor of Alexandria. Orestes and Hypatia are close friends. Orestes consults to Hypatia about scientific works. Hypatia takes a compilation on Ptolemy's *Almagest*. She also makes contribution on Diophantus's *Arithmetica* and Apollonius's *Conics*. With the result of Cyril's being bishop Christian pagans are dominated on society. Cyril wants to power of government with the religious authority but Orestes does not. Cyril thinks that Hypatia conducts Orestes. Even though Hypatia knows every religion, she has no religion. Cyril provokes people about Hypatia so that people lynch Hypatia with stones. Her pieces are destroyed on the fire in Alexandria. Hypatia influences artists. Poets are written about Hypatia. Paintings are painted. The film is made about Hypatia's life "Agora" in 2009. If Hypatia had not been killed on her fruitful age, she would have made contribution to science and science would have made progress easily.

Keywords: Hypatia, Theon, Mathematics, Astronomy

Giriş

İlk kadın matematikçi, filozof ve astronom olan Hypatia İskenderiye’de M.S. 370(?) yılında Mısır’ın İskenderiye kentinde doğmuştur. Ancak Hypatia’nın doğum tarihi ile ilgili olarak tarihçiler görüş birliği göstermemektedir. Kimi tarihçiler Hypatia’nın doğum tarihini M.S. 355 yılı olarak ele alırken, kimi tarihçiler ise M.S. 370 yılı olarak ele almaktadır (Richeson, 1940; 1976). İskenderiyeli matematikçi Theon’un kızıdır. Hypatia aynı zamanda daha sonra Ptolemais’in piskoposu olan Synesius’un öğretmenidir. Theon yaşadığı dönemde en eğitilmiş kişi olarak kabul edilmektedir. Theon aynı zamanda İskenderiye Üniversitesi’nin de profesörüdür. Bu durum da Hypatia’nın yetişmesinde kendini göstermiş ve Hypatia düşünme dünyası ile çevrili bir ortamda yetişmiştir. Hypatia’nın annesi hakkında bir bilgi bulunmamaktadır. Tarihçiler, Theon’un; kızı Hypatia’yı mükemmel bir insan olarak yetiştirmek için çaba harcadığına inanmaktadırlar. Bu sebeple Hypatia’nın düşünce ve bilim dünyasında babası Theon’un izleri görülmektedir. Theon’un kızının tıpkı kendisi gibi araştıran, sorgulayan bir şekilde yetişmesi için uğraşmış ve kızının kendi düşüncelerini korkmadan savunmasını istemiştir. Hypatia büyüdüğünde babasının da etkisi ile matematik, astronomi ve astrolojiye ilgi duymaya başlamıştır. Theon kızını bilimsel alanda yetiştirirken, bedensel olarak gelişimi için de destek de bulunmuştur. Theon kızıyla birlikte günlük fiziksel egzersizler de yapmıştır. Çünkü Theon, zihinsel gelişimin fiziksel aktivite ve sağlıklı yaşam ile daha da üst seviyede olacağını düşünmektedir. Theon, Hypatia’ya dünyadaki tüm dinleri öğretmiş ve insanları etkileyecek şekilde nasıl hitap edileceğine dair eğitim vermiştir. Theon, Hypatia’ya öğretmenin temellerini öğretmiştir. Böylelikle Hypatia, çok bilge bir hatip olmuştur. Hypatia’nın önemli bir hatip olması sebebiyle başka şehirlerden ve kıtalardan ondan ders almaya gelen öğrenciler de olmuştur (Adair,1995,s. 1).

Hypatia başarılı bir öğretmen olmasının yanı sıra güzelliği ve sade yaşamıyla da yaşadığı dönemde dikkat çekici bir kadın haline gelmiştir. Onun sade yaşamında Atina’da Platonculuk ile ilgili eğitim aldığı dönemin izleri görülmektedir (Deakin,2007, s. 93). Platonculuk, dogmatik bilgilere saplanmadan, araştırmayı ve öğrenmeyi temel alan bir öğretilerdir. Hypatia, Platonculuk ile ilgili öğrendiklerinin üzerine daha da katarak, Neo-Platonculuğu benimseyenlerden çok daha önce bu akıma öncülük etmiştir. Hypatia, Atina’daki eğitimini tamamladıktan sonra İskenderiye’ye dönmüş ve üniversitede dersler vermesi için teklif almıştır. Böylelikle üniversitede matematik, astronomi ve astroloji üzerine dersler vermiştir.

Hypatia’nın yaşadığı dönemde ünlü matematikçiler bulunmamaktadır. Ünlü Yunan matematikçiler (Öklid, Arşimet) yaklaşık 6 asır önce ölmüşlerdir. Kraliyet koruması ve matematiksel araştırmalar için herhangi bir destek artık bulunmamaktadır. Bu bağlamda

yaşadığı dönemde Theon'un ünlü bir matematikçi olması Hypatia'nın bilimsel gelişimi ve ilgi alanları açısından son derece önemlidir. Aynı zamanda Hypatia da Theon'dan sonra döneminde İskenderiye'de yaşayan ünlü bir matematikçi olmuştur. Bu durum aynı zamanda Hypatia'ya ilk kadın matematikçi olma özelliği de kazandırmıştır. Theon, matematik ile ilgili yaptığı çalışmalarına kızını da dâhil etmiş, onu çalışmalarında cesaretlendirmiş ve kızının da matematiksel gelişimine katkıda bulunmuştur. Bu bağlamda Theon, Ptolemy'nin 250 yıl önce yazdığı *Almagest* isimli eserine yapmış olduğu katkıları yorumlaması ve düzenlemesi için eserini Hypatia'ya emanet etmiştir. Hypatia aynı zamanda Diophantus'un *Arithmetica*, Apollonius'un *Konikler* eseri üzerine yorumlamalarda ve katkılarda bulunmuştur. *Konikler* eseri üzerine yaptığı katkılarla, koniklerin düzlemde farklı bölgelere ayrılacağını belirtmiş ve bu keşif de daha sonraki yıllarda koniklerin elips, parabol ve hiperbol şeklinde sınıflandırılmasına öncülük etmiştir. Hypatia ve Theon, yetenekli birer öğretmen ve matematik klasiklerinin yorumlayıcılarıdır. Hypatia'nın öğrencileri arasında daha sonra İskenderiye valisi olacak Orestes ve Ptolemais'in piskoposu olacak Synesius da vardı. Sonradan büyük bir filozof olan Synesius ona hayranlığını ve ilmine duyduğu takdirlerini içeren pek çok mektup yazdı. Synesius'un Hypatia'ya yazdığı mektuplar, felsefe tarih kitaplarında günümüze kadar gelmiştir. Synesius'un mektuplarında astronomi çalışmalarında kullanılan astrolob isimli aleti Hypatia'nın bulunduğu yazmaktadır. Ancak bazı kaynaklar astrolobun en az bir asır önce icat edildiğini belirtmektedir. Bu sebeple bu konuyla ilgili kesin bir bilgi bulunmamaktadır.

Hypatia'nın yaşadığı dönemde Hristiyanlık diğer dinlere göre baskın konuma gelmiştir. Cyril'in İskenderiye piskoposu olmasıyla birlikte Hristiyanlığın diğer dinlere göre baskınlığı had safhaya ulaşmıştır. Cyril yalnızca piskopos değil aynı zamanda halkı galeyana getirip polemik yaratan da biridir. Cyril, dini gücünü İskenderiye halkının dini duygularını Hristiyanlık lehine kullanmaktan da çekinmemektedir. O dönemde İskenderiye'de yaşayan halk çabuk sinirlenen ve galeyana gelen bir yapıya sahiptir(Richeson, 1940, s. 76). Dini inanışları sebebiyle Yahudiler, Hristiyanlar ve diğer din mensupları arasında sürekli çatışmalar ve isyanlar yaşanmaktaydı. Cyril, bu durumu kullanarak İskenderiye'de Hristiyanlığın baskın hale gelmesinde etkili olmuştur. Cyril, zamanla halkın güvenini ve sempatisini kazanmıştır. Böylelikle dini güç ile birlikte İskenderiye'nin yönetim gücünü de ele almak istemiştir. Bu sebeple İskenderiye valisi Orestes ile aralarında çatışma başlamıştır. Çünkü Orestes İskenderiye'nin yönetimini Cyril'e dini bir lidere bırakmak istememektedir. Orestes aynı zamanda Hypatia'nın yakın arkadaşıdır ve Hypatia'dan dersler almakta, bilimsel konularda kendisi ile konuşmakta ve Hypatia'dan görüşler almaktadır (Rist,1965, s. 222). Cyril, Orestes'in İskenderiye yönetimini Cyril'e bırakmaması önündeki en büyük engeli Hypatia olarak görmektedir. Çünkü Cyril; Hypatia ile Orestes'in yakın arkadaşlığı sebebiyle Orestes'in

Hypatia'nın etkisi altında kaldığına ve bu sebeple İskenderiye yönetimini kendisine bırakmadığına inanmaktadır. Cyril, hem dini hem de siyasi yönetimi ele geçirmek için galeyana gelmeye hazır olan toplum Hypatia'ya karşı kışkırtmaya başlamıştır. Hypatia ise tüm dinleri bilmesine rağmen herhangi bir dine mensup değildir. Cyril Hypatia'nın herhangi bir dine mensup olmamasını kullanarak; Hypatia'yı şeytanlıkla suçlamış ve halkı galeyana getirmiştir. Halkın kışkırtılmasıyla beraber Hypatia İskenderiye'de Hristiyan paganlar tarafından taşlanarak öldürülmüştür. Eserleri ise İskenderiye kütüphanesinde çıkan yangında yok olmuştur. Bu sebeple Hypatia'nın günümüze ulaşan eseri bulunmamaktadır. Hypatia'nın düşünceleri ve çalışmaları, öğrencileri tarafından derlenmiştir. Hypatia'nın çalışmaları daha sonra Leibniz, Newton tarafından kullanılmıştır. Bir hiç uğruna ve haksız yere linç edilen bilim kadını Hypatia kimilerine göre bilim uğruna edilmiş bir kurban, kimilerine göre ise şehittir. Daha verimli sayılabilecek yaşında katledilmiştir.

Hypatia'nın haksız e trajik ölümü pek çok sanatçıyı derinden etkilemiştir ve eserlerine ilham vermiştir. Hypatia'nın yıllar içerisinde adına şiirler yazılmış, linç edilme anı pek çok ressam tarafından resmedilmiştir. 2009 yılında ise Hypatia'nın hayatını konu alan "Agora" isimli bir film yapılmıştır.

Hypatia, verimli sayılabilecek yaşında katledilmeseydi hem matematiğe daha fazla katkıları olabilecekti hem de eserlerinin günümüze ulaşması sağlanabilecekti. Eserlerinin gelecek kuşaklara aktarılması ise matematik ve astronominin belki de daha hızlı ilerlemesine zemin hazırlayacaktı.

Kaynakça

- Adair, Gini (1995), “Hypatia”, Agnes Scott College, Biographies of Women Mathematicians, Atlanta.
- Deakin, Michael A.(2007), “Hypatia of Alexandria: Mathematician and Martyr”, Amherst, N.Y.: Prometheus Books,s:93-97.
- Richeson, A.W.(1940), “Hypatia of Alexandria”, Mathematical Association of America, *National Mathematics Magazine*, Vol. 15, No. 2 (November), s: 74-82.
- Rist,J. M.(1965), “Hypatia”, *Classical Association of Canada*, Phoenix, Vol. 19, No. 3 (Autumn), s: 214-225.